

אֲשֶׁר אֶתָּךְ וְאֶת כָּל וְנִכְחַת", וכתב רש"י³ כסות עיניים מלשון שיכסו עיניהם כל הרוצים לביישך לומר שנגעתי בך, עכשיו שהבאתי לך הכסף הזה לא יוכלו לומר כן.
 (ג) **שבת** – ששהתה אצלו לילה אחד⁴ וביטל מלאכתה ומעשה ידיה.
 (ד) **ריפוי** – אע"ג שלא הזיקה ממש כדי שישלם לה ריפוי הנה עכ"פ מצינו שנתרפאה שרה מיד לאחר מעשה אבימלך והולידה את יצחק והיא היתה עקרה, חה כעין אישה סוטה ששותה מים וחיה ומתרפאת מאותה בושה⁵.

ורואים ששילם אבימלך לאברהם ופייס אותו ובכך ביטל צערו שגרם לו, וכ"כ "וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֶאֱנָן וּבָקָר וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחָת וַיִּתֵּן לְאֲבִרְהָם וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ", ולא די בזה אלא שילם גם לשרה משום שהפוגע באישה פגיעתן רעה: "וְלִשְׁרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֵלַיךְ כֶּסֶף לְאַחִיר הַיָּהּ הוּא לְךָ כְּסוּת עֵינַיִם לְכָל אֲשֶׁר אֶתָּךְ וְאֶת כָּל וְנִכְחַת".

ואמרו שם (צב). חז"ל: (בראשית כ, יח) "כִּי עָצָר עָצָר ה'", אמר ר' אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתיים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתיים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת, **ועצור עצר** שניהם כתובים אותיות צער רומזים לצער וגם מובלע בהם הדילוג המינימלי **צער**, של אברהם ושרה ומידה כנגד מידה היא שקיבל אבימלך, ולמדו חז"ל לתת צער שלא במקום נזק כגון כאן (ב"ק פד:) ובגמרא לעיל ניראה שחולקים באיזה דברים התחייב אבימלך לשלם לאברהם, כי אפשר שישלם לו על צער בלבד, ואפשר ב' דברים צער ובושת, ואפשר ג' דברים צער ובושת וריפוי, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ב ה"א הל' חובל ומזיק) ומובא כבר בירושלמי: אם חבלה שהיא ראויה לשלם חמישה דברים משלם את כולם, ארבעה משלם ארבעה כו'. ולכן בברייתא לעיל לדעת רבינא האנשים לקו בשלושה דברים: שכבת זרע, מי קטנים ופי טבעת. והנשים בארבעה: שכבת זרע, לידה, מי קטנים ופי טבעת. ועדיין לא ריבה חמישה דברים משום שנזק ודאי אין כאן שהרי לא פגמה אבימלך ח"ו כאשר מנעו הקב"ה, ולכן ניראה שאלו הארבעה כנגד הארבעה שעשה לשרה והם:

- (א) צער כנגד מי קטנים – כי זהו צער גדול שלא יכול להתרוקן.
- (ב) בושת כנגד פי הטבעת – כנגד שביישו שרה ששהתה לילה אחד בבית אבימלך.
- (ג) שבת כנגד שכבת זרע – כי מנעו משרה לשבת עם אברהם וביטלו עונתם.
- (ד) ריפוי כנגד לידה – כמפורש בפסוקים אחרי שהתרפא אבימלך יכלו ללדת ומיד אחר כן התרפאה שרה וילדה.

ועוד רמז במה שאמר המלאך לאברהם: "וַיֹּאמֶר שׁוּב אֲשׁוּב אֵלַיךְ כֶּעֶת חַיָּה וְהִנֵּה בִן לִשְׁרָה אִשְׁתְּךָ", וראשי תיבות "**אך חובל**", ורמז לו בזה שישב אליו לאחר שנה והנה בן לשרה. וקשה שהרי לא שב אליו המלאך כלל, וכ"כ הרמב"ם⁶ והזכיר שמיד אחרי מעשה אבימלך כעבור שנה התעברה, וא"כ ניראה לומר שהמלאך אכן שב והיה זה בבית אבימלך, ושם נעשו לשרה נסים כידוע שלא יגע בה, ולכן פירש רש"י על הפסוק: "וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ", חה לשונו: המלאך מנעו, כמו שנאמר לא נתתיך לנגוע אליה ע"כ, ולא ידעתי מנ"ל אבל ניראה לומר שזה אותו מלאך ממש ששב אל שרה

³ ח"ל: "יכסו עיניהם שלא יקילוך, שאילו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר, לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשיו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך, ועל ידי נס".

⁴ כן מוכח בפסוקים שבא אליו אלהי' בחלום הלילה וכבר לקח את שרה ובבוקר כתוב "וַיִּשְׁכַּם אֲבִימֶלֶךְ בִּבְקָר וַיִּקְרָא לְכָל עֶבְדָּיו", והחזירה באותו יום.

⁵ עוד י"ל כמ"ש חז"ל שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, שם דף צ"ב.

⁶ ח"ל הרמב"ם שם (בראשית יח, י) שוב אשוב אליך כעת חיה. לשון רש"י לא בשרו המלאך שישב אליו אלא בשליחותו של מקום אמר לו כמו ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את זרעך (לעיל טז י) והוא אין בידו להרבות אלא בשליחותו של מקום אמר לו אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו והוצרך הרב לאמר כן מפני שהקב"ה אמר לו בכאן למועד אשוב אליך ובין במלאך או בהקב"ה לא מצינו ששב אליו למועדו אולי נכלל בלשון וה' פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דבר (להלן כא א) ורבי אברהם אמר (להלן כא ב) כי "ויאמר ה' אל אברהם" הוא דבר המלאך בשם שולחו ושם אליו למועד אשר דבר אותו ואם לא נכתב והנכון בעיני שהוא מן "לתשובת השנה" (יא א) יאמר כי שוב אשוב אליך עת כעת הזאת שתהיו בו חיים ויהיה בן לשרה אשתך וזהו כאשר נאמר לאברהם (לעיל יז כא) למועד הזה בשנה האחרת ויהיה "אשוב" כמו ושב ה' אלהיך ושב וקבצך (דברים ג)

והיכה את החובל שהוא אבימלך, ולכן רמז מתי ישוב בראשי תיבות ומה יעשה, "אך חובל", שיבוא להכות את החובל בחולאים.⁷

⁷ וכ"כ רש"י שם (כ, יח) "כי עצר עצר יהוה בעד כל רחם לבית אבימלך על דבר שרה אשת אברהם", ח"ל: על דבר שרה. על פי דבורה של שרה. וכ' השפתי חכמים שמכאן למדו בגזירה שווה שעל פי דבורה של שרה היה המלאך מנגע את פרעה וכן את אבימלך.